

METİNDİLBİLİMSEL BİR ÖLÇÜT OLAN BAĞLAŞIKLIK BAKIMINDAN *SU KASİDESİ*

Araç. Gör. Abdullah Tahir ÖZDEMİR*

ÖZ

Fuzûlî, aruzun ustaca kullanılışı ve şiir tekniği açısından ulaşılan mükemmellik ile klasik edebiyatın en parlak dönemi olan 16. yüzyılda yetişmiştir. O, üç dilde telif ettiği eserleriyle klasik edebiyata yön vermiş, pek çok diğer şair için rol model olmuş ve sadece yaşadığı asırda değil kendisinden sonra da meşhur olmuş olan büyük bir şairdir. *Su Kasidesi*, Fuzûlî'nin ortaya koyduğu eserler arasında içerdiği bütün unsurların arz ettiği bütünlük açısından en çok öne çıkan şiirlerden birisidir. Bu bütünlüğün tezahür etmesine yardımcı olan en mühim unsurlardan birisi ise dilin kullanımudur. Bu unsurun metin içindeki görünümünü odak noktasına alan yöntemler ve tasvir eden kavramlar pek çoktur. Metindilbilimsel bir kavram olan bağlaşıklık da bunlardan biridir. Bağlaşıklık bir metnin ne anlama geldiğini değil, anlamın ne şekilde oluşturulduğunu tasvir eden bir kavramdır. Diğer bir deyişle bir yapının metin sayılıp sayılmayacağı hususunda diğer birkaç tanesiyle birlikte dikkate alınması gereken en temel metindilbilimsel ölçüttür. Bu kavram kendi içerisinde de temel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki sözcüksel, ikincisi ise dilbilgisel bağlaşıklıktır. Sözcüksel bağlaşıklık yineleme ve eşdizimsel örüntüleme gibi iki altbaşlığa ayrılırken dilbilgisel bağlaşıklık ise gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı ögeleri, zaman uyumu ve görünüş ve örtük anlatım gibi diğer bazı altbaşlıkları içermektedir. Bu çalışmada bahsedilen başlıklar altında *Su Kasidesi* incelenecek ve söz konusu şiirin bütünlüğünün oluşmasında bağlaşıklığın rolü irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Fuzûlî, *Su Kasidesi*, metindilbilim, sözcüksel bağlaşıklık, dilbilgisel bağlaşıklık.

COHESION (A STANDARD OF TEXTUALITY) IN *SU KASİDESİ* (THE EULOGY WITH THE REPEATED WORD "SU")

ABSTRACT

Fuzûlî grew up in the 16th century, which was Ottoman poetry's heyday in which "aruz" meter was masterfully used, and perfection was reached in terms of the poetry technique. He is a great poet who influenced Ottoman poetry with his artworks in three languages, became a role model for other poets, and was well-known not only in his era but also after his death. *Su Kasidesi* is a literary work in which his verbal, ideal, and informational power is especially reflected. Language usage is one of the most significant elements that help this power become manifest. There are many methods and descriptive concepts about how this element appears in any text. Cohesion which is a text-linguistic concept is one of them. Cohesion is a concept describing not what the meaning of the text is but how the meaning of it is shaped. In other words, it is the most basic criterion necessary to pay attention to deciding whether a structure is a text or not. This concept divides into two: The first of which is lexical cohesion, and the second is grammatical. While the subbranches of lexical cohesion are repetition and collocation, those of grammatical one are proform, ellipse, substitution, connective elements, tense, aspect, and implicit expression. We will examine *Su Kasidesi* under these headings and investigate the role of cohesion in the formation of harmony in the poem.

* Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü., tahirozdemir@karabuk.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-7063-3845

Keywords: Fuzûlî, *Su Kasidesi* (The Eulogy With The Repeated Word “Su”), text-linguistic, lexical cohesion, grammatical cohesion, lexical cohesion.

Giriş

XVI. yüzyıl, aruzun ustalıklı kullanılması ve şiir tekniğinde kemale erilmesi sebebiyle klasik edebiyatın en parlak dönemi kabul edilmektedir (İsen 2017: 112). Bu asırda yetişmiş olan Fuzûlî, üç dilde telif ettiği eserleriyle şiire yön vermiş, pek çok diğer şaire de örnek olmuş ve şöhreti sadece yaşadığı asra mahsus kalmayarak kendisinden sonra da devam etmiş olan büyük bir şairdir (İsen 2017: 114). Aşk, ıstırap, dünyevî olanın hiçliği ve ölüm temalarını olağanüstü bir lirizm ve sanat gücüyle işleyen Fuzûlî, her ne kadar şiirlerini Azerî Türkçesi ile yazmış olsa da dili devrin Osmanlı Türkçesine hiç de uzak değildir ve bu sebeple de Anadolu sahasında da çokça sevilmiş ve okunmuştur (Karahan 1996: 242). Na't türünden bir şiir olan *Su Kasidesi* ise şairin “söz, fikir ve bilgi kudretini” en ziyade aksettirdiği eseridir (Çalışkan 1999: 52). Bu sebeplerdir ki mevzubahis şiir, geçmişteki ve bugünkü yerinin ve ehemmiyetinin asla tartışılmayacağı bir edebiyat verimi addedilmiş (Açık 2020: 490), hatta Türk edebiyatının en güzel na'tı olarak meşhur olmuştur (Dilçin 2000: 145). Fuzûlî, bu eserinde Hz. Peygamberin vasıflarını her kültürde bir şekilde kendisine mühim yerler edinmiş su motifini kullanarak ve ondan yola çıkarak tasvir etmiştir. Bunu da içten, sıcak, tabii bir şekilde ve sade, mübalağasız, akıcı bir üslupla gerçekleştirmiş, neticede ise söz ve anlam sanatlarının bütün çeşitlerinden en güzel misallerle tezyin edilmiş bir şiir meydana gelmiştir (Dilçin 2000: 145).

Kısacası söz konusu şiirin edebî açıdan üstünlüğü üzerinde bir fikir birliği mevcuttur ve bu üstünlüğün en mühim amili de tabii ki dilin ve dile ait unsurların kullanımınıdır. Bu kullanımın edebî eserin oluşumu üzerindeki etkilerini inceleme esnasında ise devreye pek çok yöntem ve kavram girmektedir ve bunlardan birisi de “bağlaşıklık”tır (cohesion). Bağlaşıklık, maksadı “metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermek” (Üst 2014: 137) olan metindilbilimin bir alt başlığıdır. Bu kavram, herhangi bir yapıdaki art arda gelmiş cümlelerin metin şeklinde algılanmasını sağlayan sözcüksel ve dilbilgisel münasebetleri yani yüzey yapıyı tasvir etmektedir (Seçkin vd. 2014: 341). Diğer bir deyişle bir metnin ne anlama geldiğinden ziyade, her bir unsurun bir diğeri vasıtasıyla yorumlanması neticesinde ortaya çıkan anlamın ne şekilde oluşturulduğunu betimleyen bir kavramdır (Torusdağ ve Aydın 2020: 65). Bağlaşıklık temel olarak sözcüksel ve dilbilgisel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sözcüksel bağlaşıklık yineleme ve eşdizimsel örüntüleme altbaşlığını ihtiva ederken dilbilgisel bağlaşıklık ise gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı ögeleri, benzerlik/koşutluk, zaman uyumu ve görünüş, işlevsel tümce yapısı ve örtük anlatım gibi diğer bazı alt başlıkları içermektedir. Bu çalışmada ise *Su Kasidesi*, bir yapının metin sayılıp sayılmayacağı hususunda dikkate alınması gereken en temel metindilbilimsel ölçüt olan “bağlaşıklık” bakımından incelenecektir. Bu inceleme esnasında bahsi geçen unsurların bulunduğu her beytin tekrar tekrar gösterilmesi yerine sadece mevzubahis beytin numarası zikredilecek ve çalışmanın sonuna da *Su Kasidesi* metin olarak ilave edilecektir.

1. Sözcüksel Bağlaşıklık Bakımından *Su Kasidesi*

Sözcüksel bağlaşıklık, metnin bütünlüğünü yani büyük ölçekli yapısını kuran cümlelerin “bir dilde açık liste oluşturan sözlük birimlerden” yapılan tercihlerle oluşturulmasıyla meydana gelir (Torusdağ ve Aydın 2020: 68). Bu doğrultuda yapılacak bir inceleme sonucunda metindeki anahtar sözcükler ile birlikte metnin konusu, alt konuları ve içeriği aşağı yukarı tespit edilebilmektedir. Dahası metinde kullanılan kavramlar ile bu kavramların alanını genişleten benzer ya da aynı kelimeler yazarın üslubuna dair ipuçları da sunmaktadır (Torusdağ ve Aydın 2020: 69). Cümlelerin kadrosunda yer alan kelimelerin metin içerisinde tekrarını ifade eden “Yineleme” ve aralarında doğrudan ya da aynı bağlamda kullanılmaları sebebiyle sonradan meydana gelmiş ilintiler mevcut olan kelimelerin metinde beraberce kullanılmasını ifade eden “eşdizimsel örüntüleme” birlikte bu bağlaşıklık çeşidine ait iki ayrı alt başlığı oluşturmaktadır.

1.1. Yineleme

Yineleme kavramı, “ortak göndergeye sahip sözlük birimlerin birbirlerine gönderimde bulunmasını”, diğer bir deyişle bir duruma, nesneye ya da varlığa atıfta bulunan bir kelimenin metin boyunca aynen ya da farklı şekillerde tekrarlanmasını ifade etmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 69). Bu tekrarlar vasıtasıyla ki cümleler, birbirleriyle irtibatlı hâle gelmekte ve böylece metindeki bağlaşıklık kuvvetlenerek devamlılığı ve akıcılığı sağlamaktadır (Torusdağ ve Aydın 2020: 69). Mevzubahis tekrarlar ise kelimelerin aynen; eş, yakın ya da zıt anlamlılarıyla; kısmi olarak veyahut genel kavramlarla yinelenmesi ya da alt terim-üst terim ilişkili sözcüklerin metin içerisinde kullanılması yoluyla gerçekleştirilmektedir.

1.1.1. Aynı Sözcüğün Yinelenmesi

Su Kasidesi'nin pek çok yerinde aynı kelimeler tekrar tekrar kullanılmış ve bu yinelemeler şiirin kendi içerisindeki bütünlüğünü sağladığı gibi bir yandan da sahip olduğu ahengi zenginleştirmiştir. Bu tekrarların çoğu bütün bir metin içerisine dağılmış hâldeyken bir kısmı da belli bir düzen dâhilinde tek tek şiirdeki beyitlerin içerisine yerleştirilmiştir. Bu ikinci tür yinelemeler, Cem Dilçin'in *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler* adlı kitabındaki “*Fuzûlî'nin Şiirlerinde Söz Tekrarlarına Dayanan Bir Anlatım Özelliği*” başlıklı makalesindeki tespitiyle, bir yahut birden çok sözcüğün beytin birinci mısraında söylenmesinden sonra ikinci mısradaki bunların “simetrik, çapraz ya da karışık” olarak tekrarlanmasına tekabül eden bir anlatım tekniğine dayanmaktadır (2010: 63). Bu başlık altında da evvela bu anlatım tekniğiyle yapılmış yinelemelerden, sonra da dağınık hâlde olanlardan bahsedilecektir.

Dilçin'in “*Birli Söz Tekrarları*” başlığı altında yer verdiği misal *Su Kasidesi*'nin 12. beytinde yer almaktadır. Bu beyitte birinci dizenin başındaki “şu” kelimesi ikinci dizenin sonunda “şu” şeklinde redif olarak tekrarlanmıştır (2010: 66). “*İkili Söz Tekrarları*” başlığı altında zikredilen örnek ise şiirin 2. beytinde yer almaktadır. Burada da birinci dizide yer alan “*günbed-i devvâr*” şeklindeki Farsça terkip, ikinci dizide rediften önce konumlanmış ve söz konusu ibarenin tamlayanı olan “*devvâr*” sözcüğü kafiye olarak kullanılmıştır (Dilçin 2010: 76). “*Üçlü Söz Tekrarları*” başlığına dâhil edilen iki misalde

ise biraz daha girift bir tekrar metodu uygulanmıştır. İlk misal olan 21. beytin ilk dizesinde iki kelime

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	Toplam		
kim																																		8	
ol																																			5
olsa																																			5
gül																																			4
her																																			4
içün																																			4
miñ																																			4
ilen																																			4
olmuş																																			3
gönül																																			3
göz																																			3
gül-zâr																																			3
men																																			3
tek																																			3
dil																																			3
küy																																			3
baħr																																			3
bir																																			2
müştâk																																			2
tüg																																			2
peykân																																			2
bu																																			2
reng																																			2
hüş																																			2
toprağ																																			2
serv																																			2
meğer																																			2
âteş																																			2
ister																																			2
güni																																			2
beşer																																			2
söz																																			2
hâyır																																			2
'âlem																																			2
döst																																			2
eylemiş																																			2
ehl																																			2
içer																																			2
eyle																																			2
ğamm																																			2
na't																																			2
olup																																			2
eşk																																			2
çeşme																																			2
ebr																																			2
mu'ciz																																			2
rüz-ı haşr																																			2
feyz																																			2
hâk																																			2
odlara																																			2
günbed-i devvâr																																			2
bimâr																																			2
kılmış																																			2
barmağın																																			2
içse																																			2
zehr-i mâr																																			2
der-gâh																																			2
nâr																																			2
bîdâr																																			2
dîdâr																																			2

Tablo 1. Yinelenen Aynı Sözcükler

sayılan “zehr-i mâr” terkiibinden sonra “içse” fiili gelmiş, ikinci dizede ise “içse”, “zehr-i mâr” ibaresinin evvelinde konumlanmış ve bu ibarenin tamlayanı olan “mâr” kelimesi

beytin kafiyesi olarak kullanılmıştır (Dilçin 2010: 81). İkinci misal olan 5. beytin ilk dizesinde ise sırasıyla “şuya”, “virsün” ve “gül-zār” şeklinde yer alan kelimeler, ikinci dizeye gelindiğinde “virse”, “gül-zāra” ve “şu” düzenini alırken “gül-zāra” kelimesi kafiye, “şu” kelimesi ise redif fonksiyonunu üstlenmiştir (Dilçin 2010: 85).

Dağınık hâlde olan yinelemeler, yukarıda bahsedilen ve nispeten daha intizamlı olanlara göre sayıca fazladır ve bütün bir şiire yayılmıştır. Öncelikle şiirde redif vazifesini de üstlenen “şu” kelimesine değinmek gerekmektedir zira kasidede en yaygın olarak tekrarlanan kelime budur. Hem redif hem de şiirin konusu ve büyük ölçekli yapısı açısından büyük öneme sahip olması sebebiyle “şu” kelimesi şiirde 35 kez yinelenmiştir. Burada, bu tekrarların hepsi teker teker zikredilmeyecektir zira bunların çoğu rediften kaynaklı yinelemelerdir ve her beyitte de mevcuttur. “Şu” kelimesine ikinci dizesinde iki kez yer verilen 21. beyit ise bu sözcüğün redif olması münasebetiyle veya Dilçin’in saptadığı kurallara uygun bir şekilde yapılan tekrarlarına göre farklılık teşkil eder ve bu iki yineleme tarzına da uymaz. Bu kelimenin akabinde ise yinelenme sıklığına göre yukarıdaki tabloda görülen kelimeler aynen tekrarlanmıştır:

“Kim” kelimesi 4. beyitte diğer beyittekilerle eş sesli olarak tekrarlanırken “içün” ise 9. beyitte başka bir kelimeye bitişik şekilde yinelenmiştir. Diğer taraftan “ol” 12. beytin her iki dizesinde birer defa; “miñ”, 18. beytin ikinci dizesinde ikişer kez; “ilen” 4. beytin her iki dizesinde birer defa; “gül-zār”, 5. beytin her iki dizesinde birer defa; “küy”, 12. beytin her iki dizesinde birer defa tekrarlanmıştır. Son olarak aynı beyitte ikişer defa tekrarlanan kelimeler de mevcuttur. Sözcülemi “odlara” 1. (matla’ beyti), “günbed-i devvār”, 2., “bīmār”, 8., “kılmış”, 16., “barmağın” 20., “içse” ve “zehr-i mār”, 21., “dergāh”, 24., “nār”, 29., “bīdār”, 31. ve “dīdār”, 32. (makta’ beyti) beyitlerin her iki dizesinde birer defa olmak üzere 2’şer kez tekrarlanmıştır.

1.1.2. Eş Anlamlı, Zıt Anlamlı ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerin Kullanımı

	şu	baħr	gönül	toprağ	gün	iste-	feyz	yol	‘arız	ayak	yüz	göz	gice	dürr	ümīd	yet-	zıkr	yalvar-	
Geçtiği beyitler	Hepsi	19., 22., 27.	1., 3.	12., 13.	8., 20.	9., 15.	27., 28.	12.	7.	14.	5.	1.	8.	17.	29.	23.	25.	14.	
3																			
4			dil																
5											yüz								
8			dil																
9																			
10																			
14										ayak									niyāz
16								tarık											
17	deryā																		
18																			
19																			
21	āb																		
23				hāk						pāy									
24				hāk															
25																			vird
26						dile-													
27													şeb						
29																			
30							yümn								lü’lü				
31					rüz							dīde							
32					rüz						dīdār				um-	vaşl			

	od	mecrüh	vehm	çäk çäk	şevk	ravza	mizâc	dutuş-	dürğ	her dem durmayup	güzâr eyle	gice	mest	hväb	döst	şâbit	bîm	mahrüm ol-
Geçtiği beyitler	1.	4.	5.	3.	9.	11.	15.	1.	8.	11.	11.	8.	10.	31.	21.	27.	29.	32.
3				rañne														
4	yara		ih̄tiyât															
5						gül-zâr												
8												gün						
9									hecr									
10					müşâk, tâlib								hüş-yâr					
14																		
16							tıynet											
17 âteş																		
18						gül-zâr												
19 âteş																		
21															hâşm			
23										‘ömlerdür muttaşıl	gez-							
24			pâre pâre								şalnur							
25																		
26							yan-			hem-vâre								
27																seyyâr		
29 nâr																	ümîd	
30																		
31									hâsret					bîdâr				
32					teşne				mahrüm									vaşl

Tablo 2. Eş, Yakın ve Zıt Anımlı Kelimelerin Tekrarı

Bir metinde aynı sözcüğün çok defa tekrar edilmesi hâlinde meydana gelebilecek akıcılığın zedelenmesi ve kakofoni oluşması gibi durumlardan kaçınabilmek için bu şekildeki tekrara duyulan ihtiyaç, kelimenin eş ya da yakın anlamlılarının kullanılması yoluyla karşılanabilmekte, zıt anlamlı kelimelerin kullanılması ise hem vurguyu arttırmakta hem de bu kelimelerin birbirlerini çağrıştırmaları yoluyla metnin edebî kuvveti artırılmaktadır (Gürgün 2016: 1848).

Su Kasidesi'nde de bu tekrar şekli yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere bolca kullanılmıştır. Ayrıca Dilçin'in tespit ettiği sistematik yinelemelerin "alt türler"ine örneklik teşkil eden ve ilk dizede yer alan üç kelimenin ikinci dizede ikisinin aynen, birininse mana bakımından muadilinin tekrar edildiği 2. beyitte, ilk dizedeki "âb-gün" kelimesinde yer alan "âb" kelimesinin eş anlamlısı olan "şu", ikinci dizenin sonunda redif olarak kullanılmıştır (2010: 90).

1.1.3. Üst Terim-Alt Terim İlişkili Sözcük Kullanımı

Su Kasidesi'nde bu kategorideki kullanımlar çok sayıda mevcut değildir. 30. beyitte geçen "güher" (mücevher) ile sırasıyla 17. ve 30. beyitlerde geçen "dür" (inci) ile "lülülü" (inci) arasında; 2. beyitte geçen "reng" (renk) ile sırasıyla 2. ve 8. beyitlerde geçen "âb-gün" (mavi) ve "karañu" (kara, karanlık) arasında ve 6. beyitte geçen hâtt (hat/yazı, ayva tüyü) ile gubâr (toz, bir yazı türü) arasında üst terim-alt terim ilişkileri vardır.

1.1.4. Kısmi Yineleme

Kısmi yineleme, herhangi bir metin içerisinde bulunan kelimelerin o kelimelerle “aynı kökten türemiş farklı sözcük türleriyle yinelenmesi” manasına gelmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 83). Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere *Su Kasidesi*’nde de bu anlamda pek çok örnek vardır:

	ol-	vir-	it-	iç-	kıl-	eyle-	dön-	yet-	iste-	dut-	şun-	ur-	gez-	sep-	şal-	bil-	in-
1					kılmaz												
2																bilmezem	
3	olsa																
4	olmuş			içer													
5		virşün, virse															
6																	inse
7	olsa, ola, olmaz	virlemek															
8		virlemek	itme														
9			it						iste				gez				
10				içmek													
11	olmuş					eyler											
12	olup									dutsam							
13						eyleñ					şunuñ						
14					kılır					duta							
15				içmek					ister								
16					kılmış												
17														sepüpdür			
18					kılmağ	eylemiş											
19								yetmiş									
20		virdügi	itse														
21	olur			içse			döner										
22						eylemiş					şunup	urğaç					
23								yetem				urup	gezer				
24							dönmez		ister						şalınur		
25																bilür	
27								yetürmiş									
28			iden														iner
29														sepe	şalmış		
30	olmuş						dönen										
31	olan, olanda																
32	olmayam	vire															

Tablo 3. Kısmi Yinelemeler

Su Kasidesi’nin kısmi yinelemelerinin ekseriyetini fiiller ve onların çekimleri meydana getirmektedir. Bunların haricindeyse 6. beyitte geçen ve isim olan “*ķara*”, 8. beyitte “*ķarañu*” şeklinde sıfat olarak; şiiirin tümünde geçen ve isim olan “*şu*”, 9. beyitte “*şusuz*” şeklinde sıfat olarak; 11., 12., 24., 27. ve 29. beyitlerde geçen ve zamir olan “*ol*”, 32. (makta’ beyti) beyitte “*oldur*” şeklinde yüklem olarak; 7. beyitte geçen ve sıfat olan “*nem-nāk*” ile 27. beyitte geçen ve isim olan “*şeb*”, 27. beyitte “*şeb-nem*” şeklinde birleşik isim olarak ve de 32. (makta’ beyti) beyitte geçen ve Farsça sıfat olan “*teşne*”, 26. beyitte “*leb-teşne*” şeklinde Farsça birleşik sıfat olarak kısmi yinelenmeye tâbi tutulmaktadır.

1.2. Eşdizimsel Örüntüleme

Eşdizimsel örüntüleme, bir metinde yalnızca aynı bağlamda kullanıldıkları için ilişkilendirilen ve çoğu zaman yer aldıkları metnin konusuyla uyuşmak dışında sistematik bağlantılara sahip olmayan kelimeler arasında oluşmuş münasebetlere verilen addır (Torusdağ ve Aydın 2020: 88). Bu münasebetler vasıtasıyla metinde konunun sürekliliği sağlanmakta ve ifade edilmek istenenler pekiştirilerek anlatım da kuvvetlendirilmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 89). Divan edebiyatında da bu açıdan ele alınabilecek ve bazı kelimelerin bazı bağlam ve durumlarda beraber kullanılabileceğini öngören tenasüp, leff ü neşr gibi edebî sanatlar mevcuttur. Ne var ki klasik edebiyatın muhtevasındaki bu “beraberlikler”, son derece sistematik ve nerede ne kullanılacağına önceden belirlendiği bir mahiyete sahiptirler. Eşdizimsel örüntülemenin ise bu önceden belirlenmişliğin aksine, meselenin daha geniş bir çerçevede ele alınmasını mecbur kılan, metni, ihtiva ettiği parçalar yerine bütünlüğü üzerinden tanımlayan ve aynı zamanda onu oluşturanın içinde yer aldığı fikir ve hisler dünyasını da işin içine katan bir şümülüdür. Bu sebeptendir ki son derece katı formüllere sahip Divan edebiyatında bile her metinde, özgün olduğu müddetçe, bir motif çerçevesinde normalde bir araya gelmeyecek kelimelerin beraberce kullanıldığı özgün örüntülemelere rastlanabilecektir (Torusdağ ve Aydın 2020: 89). *Su Kasidesi*'ne de bu şekilde bakıldığında, klasik edebiyata mahsus birtakım formüllerle sıkı sıkıya bağlanmış örüntülemelerin haricinde, her bir sözcüksel ve dilsel unsurun etrafında kümelendiği bazı motiflere ulaşılmaktadır. Bu motifler ve bunların etrafında kümelenen unsurlar şu şekilde tasnif edilebilir:

Su Motifi Etrafında Örüntülenenler	Arayış/Yolculuk Motifi Etrafında Örüntülenenler	Âşık Motifi Etrafında Örüntülenenler		Maşuk Motifi Etrafında Örüntülenenler		Acı/Istırap Motifi Etrafında Örüntülenenler
		Dünyevi sevgiliye meyleden âşık	Uhrevi sevgiliye/peygambere meyleden âşık	Dünyevi sevgili	Uhrevi sevgili/peygamber	
1 saç-, eşk, şu		gönül				eşk, od, dutuş-, çare kıılma-
2 āb-gūn, günbed-i devvār, muhīt ol-		bilme-, göz				
3 şu, tīg, biraç-	mürür	gönül, dīvār		tīg		yok ol-, çāk çāk, rahne
4 iç-, şu, peykān		söyle-, iç-, dil-i mecrūh		peykānuñ sözi		vehm, ihtiyāt, yara
5 vir-, şu		suya vir-, bāğ-bān		gül, gül-zār		zahmet

	Su Motifi Etrafında Örüntülenenler	Arayış/Yolculuk Motifi Etrafında Örüntülenenler	Âşık Motifi Etrafında Örüntülenenler		Maşuk Motifi Etrafında Örüntülenenler		Acı/Istırap Motifi Etrafında Örüntülenenler
			Dünyevi sevgiliye meyleden âşık	Uhrevi sevgiliye/peygambere meyleden âşık	Dünyevi sevgili	Uhrevi sevgili/peygamber	
6	in-, şu		oğşadabil-, gubār, muharrir, hāme, bağ-, göz		hatt		qara şu in-
7	nem-nāk, vir-, şu		yād, müjgān, temennā, şu vir-		'arız, gül, hār		nem-nāk, zāyi' ol-
8	tīg, vir-, şu		dil-i bīmār, bīmār		tīg, dirīg it-, şu vir-		gamm günü, qarañu gice
9	peykān, şusuz, şu	iste-, gez-, sahra, ara-, hecr	göñül, susuz, gez-, şu ara-		peykān, sakin it, şu		hecr, şevk
10	şu		müştāk, zühhad, tālīb, mest, hūş-yār, iç-, hōş gel-		leb, mey		
11	şu	ravza-i kūy, durma-, güzār eyle-	durma-, güzār eyle-, 'aşık ol-, şu		ravza-i kūy, serv-i hōş-reftār		
12	şu	yol, kūy, var-	toprağ, dut-, raqīb, qoyma-, var-, şu		kūy		
13	şu	arzu	kūze eyle-, toprağ, şun-, şu		dest-būs, yār		arzu, öl-
14	dut-, düş-, şu	dut-, düş-	qumrī, şu		serv, serkeş, dāmen, ayak		niyāz, yalvar-, dut-, düş-
15	iç-, qan, kırtar-, şu	iste-, gir-	bülbül, gir-, kırtar-, şu		içmek iste-, gül		qan, reng

	Su Motifi Etrafında Örüntüleneler	Arayış/Yolculuk Motifi Etrafında Örüntüleneler	Âşık Motifi Etrafında Örüntüleneler		Maşuk Motifi Etrafında Örüntüleneler		Acı/Istırap Motifi Etrafında Örüntüleneler
			Dünyevi sevgiliye meyleden âşık	Uhrevi sevgiliye/peygambere meyleden âşık	Dünyevi sevgili	Uhrevi sevgili/peygamber	
16	şu	tarîk		tıynet-i pāk, rūşen kıl-, ehl-i ‘ālem, iktidā kıl-, şu		tarîk-i Ahmed-i Muhtār	
17	deryā, sep-, şu	yet-				seyyid-i nev‘-i beşer, derya-yı dürr-i ıştıfā, mu‘cizāt	āteş-i eşrār
18	izhār eyle-, şu					tāze kıl-, gül-zār-ı nübüvvet revnākı, mu‘cizinde n su izhār eyle-, şu yet-	seng-i hār
19	baħr, şu		‘ālem			mu‘cizi bir baħr-i bī-pāyān ol-	miñ miñ āteş-hāne-i küffār
20	vir-, şu		istima‘ it	Enşār		barmağında n şu vir-	hayret, barmağ dişle-, şiddet günü
21	iç-, āb-ı hayāt, şu			dōst, şu, iç-		āb-ı hayāt	haşm, zehr-i mār
22	kaħre, baħr, mevc, vuzū, şu			el şun-, ur-, baħr-i raħmet, şu		gül-i ruhsār	
23	şu	hāk-i pāy, yet-, ömrlerdür muttaşıl, baş ur-, daşdan daşa, gez-, āvāre		yet-, ömrlerdür muttaşıl, gez-		hāk-i pāy	daşdan daşa baş ur-, āvāre
24	şu	hāk-i der-gāh, iste-, şalın-, dönme-, der-gāh		iste-, şalın-, dönme-, şu		hāk-i der-gāh	zerre zerre, pāre pāre ol-

	Su Motifi Etrafında Örüntülenenler	Arayış/Yolculuk Motifi Etrafında Örüntülenenler	Âşık Motifi Etrafında Örüntülenenler	Maşuk Motifi Etrafında Örüntülenenler	Acı/Istırap Motifi Etrafında Örüntülenenler	
			Dünyevi sevgiliye meyleden âşık	Uhrevi sevgiliye/peygambere meyleden âşık	Uhrevi sevgili/peygamber	
24	şu	hâk-i der-gâh, iste-, şalın-, dönme-, der-gâh		iste-, şalın-, dönme-, şu	hâk-i der-gâh	zerre zerre, pâre pâre ol-
25	iç-, şu		ehl-i haâ, mey-hvâre	dermân bil-, def'-i humâr, iç-, şu	zıkr-i na'tin virdi, dermân, şu	
26	şu			leb-teşne, dile-	habîbu'llah, hayru'l-beşer, leb, şu	yan-
27	bahr, şeb-nem, feyz, yetür-	şeb-i mi'râc, yetür-	şâbit ü seyyâr		bahr-i kerâmet, şeb-i mi'râc, şeb-nem-i feyz, yetür-, şu	
28	çeşme, zülâl, feyz, in-			tecdîd it-, mi'mâr	çeşme-i hurşîd, zülâl-i feyz, in-, merkad, şu	hâcet
29	ebr, sep-, şu			ümîd, dil-i sūzân	ebr-i ihsân, sep-	bîm, ğamm, dūzaḥ, nâr
30	yümn, ebr, şu	dön-		Fuzülî sözleri, güher ol-, dön-, lü'lü'-i şeh-vâr	yümn-i na't, ebr-i nîsân	
31	eşk, tök-, şu			bîdâr ol-, dîde-i bîdâr		hvâb-ı gaflet, eşk-i ḥasret
32	çeşme, vir-, şu	vaşl		um-, teşne-i dîdâr	çeşme-i vaşl, dîdâr, tök-, şu	maḥrûm ol-

Tablo 4. Eşdizimsel Örüntülemeler

2. Dilbilgisel Bağlaşıklık Bakımından *Su Kasidesi*

Dilbilgisel bağlaşıklık, dilbilgisel/biçim birimler (yani yüzey yapıda bağımsız anlam alanları olarak varlık gösteren cümleler) arasındaki münasebetleri kuran unsurlar vasıtasıyla oluşmaktadır (Gürgün 2016: 1851). Bir metinde ilk cümle dışındaki her bir cümle evvelkiyle bir ilişki içerisindedir ve cümlelerin yanı sıra kelimeler, kelime öbekleri ve fiiller arasında da mevcut olan bu ilişki, dilin kapalı sistemini de oluşturan, dilbilgisel bağlar tarafından örülmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 93). Bu sebeple de metnin derin yapısına ulaşabilmek için bu bağların yorumlanmasının son derece mühim olduğu söylenebilir (Torusdağ ve Aydın 2020: 93). Bu bağlaşıklık türü, “gönderim”, “eksilti”, “bağıntı ögeleri”, “benzerlik/koşutluk”, “zaman uyumu ve görünüş”, “işlevsel cümle yapısı” ve “örtük anlatım” olmak üzere 7 alt başlıktan oluşmaktadır. *Su Kasidesi*’ndeki dilbilgisel bağlaşıklığın araştırılması esnasında da bu alt başlıklar esas alınacaktır.

2.1. Gönderim

Bağlaşıklık düzenekleri, genel olarak yüzey yapıyı kısaltan ve sadeleştiren bir mahiyette olup bu bağlamdaki en bilindik araç da metindeki gönderimlerdir (Torusdağ ve Aydın 2020: 94). Gönderim, “[m]etinde kullanılmış bir sözü tekrarlamak yerine, sonraki cümle veya paragraflarda onu temsil eden kelime, kelime grubu ya da ekin kullanılması” (Seçkin vd. 2014: 342) anlamına gelmektedir. Gönderim unsurları tek başlarına bir manaya sahip değilken “ancak bir başka ögeyle kurdukları gönderim ilişkisi aracılığıyla anlamsal bir değer” kazanmaktadırlar (Torusdağ ve Aydın 2020: 94). “Dış gönderim” ve “iç gönderim” olmak üzere iki esas gönderim şekli vardır ve “iç gönderim” de “art” ve “ön gönderim” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.1. Dış Gönderim

Manaya dair yorum yapmak için bilinmesi elzem olan “gönderimde bulunan öge, metin dışı dünyada yer alıyorsa bu tür gönderimler” dış gönderim olarak adlandırılmaktadırlar (Torusdağ ve Aydın 2020: 95). *Su Kasidesi*’nde yalnızca 13. beyitte dış gönderim örneği mevcuttur. Bu beytin ilk dizesinde “*dōstlar!*” hitabı ve ikinci dizide çokluk ikinci şahıs emir kipiyle çekimlenmiş “*eyleñ*” ve “*şunuñ*” fiilleriyle şair, şiir dışındaki dünyaya seslenmektedir.

2.1.2. İç Gönderim

“Gönderim ögesinin anlamsal yorumunun yapılabileceği gönderimde bulunan birim, metin içinde ise” bu tür gönderimler de iç gönderim sayılmaktadırlar (Torusdağ ve Aydın 2020: 97). Ayrıca iç gönderimi sağlayan gönderim ögeleri, “anlamsal yorumlarını metinde kendilerinden önce ya da sonra gelen bir birimden almalarına göre” de ön ve art gönderim olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar (Torusdağ ve Aydın 2020: 97).

2.1.2.1. Ön Gönderim

“Ön gönderim, bir sözcük ya da sözcük öbeğinin daha sonra kullanılan bir sözcüğe ya da sözcük grubuna gönderimde” bulunduğu ve gönderim ögesinin gönderimde bulunan nesnenin ya da şahsın adı ya da ne olduğu anılmadan önce zikredildiği gönderim çeşididir (Torusdağ ve Aydın 2020: 97). Daha sonradandır ki gönderimde bulunan şeyin adı ya da ne olduğu açıkça belirtilir, işte o zaman yapılan

gönderim de anlam kazanır. Ön gönderimler, anlamı geciktirici bir yapıya sahip olsalar da diğer yandan “belirsizlik oluşturma yoluyla okuyucunun dikkatini çekme, merakını arttırma ve böylece metnin sürükleyiciliğini sağlama” gibi işlevleri de mevcuttur ve bu sebeple kendilerine kullanım alanı bulurlar (Torusdağ ve Aydın 2020: 97). *Su Kasidesinde* de bu gönderim çeşidi nispeten çok kullanılmıştır.

2.1.2.1.1. Şahıs ve İlgî (-Kî) Zamirleri ile Yapılan Ön Gönderim

Su Kasidesinde dört ayrı yerde şahıs ve ilgi zamirleri ile ön gönderim yapılmıştır. 9. beyitte geçen “*menüm’çün*” tamlamasındaki “*menüm*” ve 10. beytin başında geçen “*men*” zamirleri, 10. beyitteki “*lebüh müştâkı*” tamlamasına; 32. beyitte geçen “*men*” zamiri ise yine aynı beyitteki “*teşne-i dîdâr*” terkibine ve 1. beyitteki “*göñlümdeki*” kelimesinde mevcut olan ilgi zamiri “-kî” aynı beyitteki “*odlar*” kelimesine ön gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.1.2. Gösterme Sıfatıyla Yapılan Ön Gönderim

Buna dair tek örnek 11. beyitte mevcuttur ve burada, gösterme sıfatı ile kurulmuş olan “*ol serv-i hoş-reftâr*” yapısı, 13. beyitteki “*yâr*” kelimesine ön gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.1.3. İyelik Ekleri ile Yapılan Ön Gönderim

3. beyitteki “*zevk-i tîguñ*”, 4. beyitteki “*peykānuñ*”, 5. beyitteki “*yüzüh*”, 6. beyitteki “*hañtuñ*”, 7. beyitteki “*arızuñ*” ve 8. beyitteki “*tîguñ*” tamlananları teklik ikinci şahıs iyelik ekleriyle, 9. beyitteki “*hecri*”, 11. beyitteki “*ravza-i kūy*” ve 13. beyitteki “*dest-būsı arzūsı*” tamlananları ise teklik üçüncü şahıs iyelik ekleriyle 13. beyitteki “*yâr*” kelimesine; 1., 3. beyitlerdeki “*göñlüm*”, 2. beyitteki “*gözüm*”, 7. beyitteki “*müjgānum*” ve 9. beyitteki “*şevküm*” tamlananları teklik birinci şahıs iyelik ekleriyle 10. beyitteki “*lebüh müştâkı*” tamlamasına ön gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.1.4. Belirtme Hâli Eki ile Yapılan Ön Gönderim

6. beyitteki “*ğubārını*”, aynı beyitteki “*muħarrir*” kelimesine; 16. beyitteki “*tıynet-i pākin*”, aynı beyitteki “*şu*” kelimesine; 23. beyitteki “*başını*”, aynı beyitteki “*şu*” kelimesine belirtme hâli ekleriyle ön gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.1.5. Şahıs Ekleri İle Yapılan Ön Gönderim

1. beyitte teklik ikinci şahsa yönelik “*şaçma*” emri, aynı beyitteki “*göz*”e, 5. beyitte teklik üçüncü şahsa yönelik “*virşün*” emri, aynı beyitteki “*bāğ-ban*”a, 8. beyitte teklik ikinci şahsa yönelik “*itme*” emri, 13. beyitteki “*yâr*”a ve 9. beyitte teklik ikinci şahsa yönelik “*iste*” emri, aynı beyitteki “*göñül*”e, 14. ve 15. beyitlerde teklik üçüncü şahıs çekimli “*duta*”, “*düşe*”, “*yalvara*”, “*gire*” ve “*kırtara*” emirleri kendileriyle aynı beyitte bulunan “*şu*”ya, 23. beyitteki teklik birinci şahıs ekiyle çekimlenmiş “*yetem*” dileği, aynı beyitteki “*şu*”ya; 2. beyitte geniş zamanın teklik birinci şahsıyla çekimlenmiş “*bilmezem*” fiili 10. beyitteki “*lebüh müştâkı*” tamlamasına; 3. beyitte “*bırağur*” fiili aynı beyitteki “*şu*”ya, 4. beyitte “*söyle*” fiilli aynı beyitteki “*dil-i mecrüh*”a, 6. beyitte “*ohşadabilmez*” fiilli aynı beyitteki “*muħarrir*”e, 7. beyitte “*olmaz*” fiilli “*virmeğ ħāra şu*” ibaresine, 11. beyitte “*eyler*” fiilli aynı beyitteki “*şu*”ya, 15. beyitte “*ister*” fiilli aynı beyitteki “*gül budağı*”na, 21. beyitte “*döner*” fiilli aynı beyitteki “*şu*”ya, 23. beyitte “*gezer*” ve 24. beyitte “*şalınur*”, “*dönmez*” fiilleri kendileriyle aynı beyitlerde bulunan “*şu*”ya, 25. beyitte

“bilür” ve “içer” fiilleri aynı beyitteki, sırasıyla, “ehl-i *ḥaṭā*” ve “mey-*ḥ*’*āre*” kelimelerine geniş zamanın teklik üçüncü şahıs çekimleriyle; 11. beyitte “*olmuş*”, 16. beyitte “*kılmış*”, 22. beyitte “*eylemiş*” ve 19. beyitte “*yetmiş*” fiilleri kendileriyle aynı beyitteki “*şu*” kelimelerine, 30. beyitte “*olmuş*” fiili ise aynı beyitteki “*Fuzūlī sözleri*” tamlamasına “-miş”li geçmiş zamanın teklik üçüncü şahıslı çekimleriyle; 22. beyitte “*sunup*” ve “*urgaç*”, 23. beyitte “*urup*”, 28. beyitte “*olsa*” ve 30. beyitte “*dönen*” zarf fiilleri kendileriyle aynı beyitteki “*şu*”ya, 3. ve 7. beyitte teklik üçüncü şahıs çekimli “*olsa*” zarf fiilleri kendileriyle aynı beyitte bulunan, sırasıyla, “*göñül*” ve “*müjgān*” kelimelerine; son olarak da 8. beyitte teklik üçüncü şahıs çekimli “*hayrdur*” yüklemi “*virmek karañu gicede bīmāra şu*” ibaresine, 9. beyitte teklik birinci şahıs çekimli “*şusuzam*” yüklemi 10. beyitteki “*lebūñ müştakı*” tamlamasına, 12. beyitte teklik üçüncü şahıs çekimli “*rakībümdür*” yüklemi aynı beyitteki “*şu*”ya, 29. beyitte teklik üçüncü şahıs çekimli ve eksiltili “*var*” yüklemi aynı beyitteki “*ümīd*”e ön gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.2. Art Gönderim

Art gönderim, metnin daha önce kullanılmış bir unsuruna daha sonra gelen bir ögeyle gönderme yapılması (Onursal 2003: 9), diğer bir deyişle kendisine gönderimde bulunulacak unsurun açık kimliğiyle yüzey yapıda yer almasından sonra gönderim ögesinin yüzey yapıya çıkartılması manasına gelmektedir (Gürgün 2016: 1854). Göndermeleri aynı olan her bir gösterge arasında mevcut olan bu art gönderim ilişkisi sayesinde ki çizgisellik ve süreklilik sağlanmakta, aynı zamanda metnin bağlaşıklığı ve izleksel gelişimi de gerçekleşmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 101).

2.1.2.2.1. Zamirlerle Yapılan Art Gönderim

13. beyitte “*anuñla*” edat tümlecindeki gösterme zamiri aynı beyitteki “*kūze*”ye, 19. beyitte “*andan*” dolaylı tümlecindeki gösterme zamiri aynı beyitteki “*mu’ciz*”e ve 27. beyitte “*senseñ*” yüklemindeki şahıs zamiri bir önceki beyitte geçen “*yā ḥabība’llah ya ḥayre’l-beşer*” nidasındaki unvanlara ön gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.2.2. Gösterme Sıfatı ile Yapılan Art Gönderim

1. beyitte “*bu deñlü dutuşan odlar*” aynı beyitteki “*göñlümdeki odlar*”a, 9. beyitte “*bu sahrā*” aynı beyitteki “*(onun) hecri*”ne, 12. beyitte “*ol kūy*”, bir önceki beyitte geçen “*(onun) ravza-i kūy*”na, 24. beyitte “*ol der-gāh*” aynı beyitteki “*ḥāk-i der-gāh*”a, 27. beyitte “*ol baḥr-i kerāmet*” 17. beyitte geçen “*deryā-yı dürr-i işṭifā*”ya ve 29. beyitte “*ol nār*” aynı beyitte geçen “*nār-ı gamm*”a gösterme sıfatlarıyla art gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.2.3. İyelik ve Belirtme Hâli Ekleri ile Yapılan Art Gönderim

İyelik ekiyle yapılan art gönderimlerin farklı fonksiyonları mevcuttur. Öncelikle iyelik eki alan bir ögenin içinde yer aldığı tamlamadaki zamir, bu ek vasıtasıyla, cümleden eksiltilebilmekte, bir yandan da mevzubahis zamirin işaretlediği ve metinde daha evvel kendisinden bahsedilmiş unsura da iyelik eki almış öge, bu ekin gönderim değeri aracılığıyla, bağlanarak yapıyı belirli hâle getirebilmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 117). *Su Kasidesi*’nde bu işlevleri yerine getiren ve iyelik ekiyle yapılan art gönderimler şunlardır: 6. beyitte “*(onun) gözleri*” aynı beyitte geçen “*muḥarrir*”e; 13. beyitte “*(benim) toprağum*” 10. beyitte geçen “*lebūñ müştakı*”na; 14. beyitte “*(onun) ayağı*” aynı beyitte geçen “*serv*”e; 17. beyitte “*(onun) mu’cizātı*”, 18. beyitte “*(kendi)*

mu'cizinden", 19. beyitte "(onun) *mu'cizi*", 20. beyitte "(onun) *barmağından virdüğü*", 21. beyitte "(onun) *dōsti*", "(onun) *haşmi*", 23. beyitte "(onun) *hāk-i pāyi*" ve 24. beyitte "(onun) *hāk-i der-gāhi*" 16. beyitte geçen "*Ahmed-i Muhtār*"a; 27. beyitte "(*senin*) *şeb-nem-i feyzüñ*", 28. beyitte "(*senin*) *merkadüñ*", 29. beyitte "(*senin*) *ebr-i ihsānuñ*", 30. beyitte "(*senin*) *yümn-i na'tüñ*" ve 32. beyitte "(*senin*) *çeşme-i vaşluñ*", 26. beyitteki "*yā habība'llah ya hayre'l-beşer*" nidasında mevcut olan unvanlara iyelik ekleriyle art gönderim yapmaktadır.

Belirtme hâli ekleri de hem cümle içinde nesnelere fiillere bağlama vazifesini ifa etmekte hem de sonuna geldiği sıfat, zamir veya iyelik ekli herhangi bir ögeyi gönderim değeri vasıtasıyla diğer cümlelere bağlamaktadır (Torusdağ ve Aydın 2020: 120). *Su Kasidesi*'nde belirtme hâli ekleri ile yapılan art gönderimler şunlardır: 14. beyitteki "(onun) *dameni-n*" ve 25. beyitteki "(onun) *zıkr-i na'ti-n*", sırasıyla, 14 beyitte geçen "*serv*" ve 16. beyitte geçen "*Ahmed-i Muhtār*" kelimelerine, sonlarına gelen "-n" belirtme hâli eki ile, art gönderimde bulunmaktadır.

2.1.2.2.4. Şahıs Ekleri ile Yapılan Art Gönderim

Türkçe, yüklem sonlarına gelen şahıs ekleri vasıtasıyla öznenin ifade edilebildiği ve cümleden eksiltilebildiği bir dil olup bu şekildeki gönderime de gayet müsait bir hâl teşkil etmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 124). Nitekim *Su Kasidesi*'nde de böyle art gönderimlere çokça rastlanmaktadır. 5. beyitte emir kipi "(o) *çekmesün*" ile zarf fiil "(o) *virse*" aynı beyitteki "*bāğ-bān*"a ve geniş zamanın olumsuzu "(o) *açılmaz*" yine aynı beyitteki "*gül*"e; 6 beyitte zarf fiil "*inse*" aynı beyitteki "*ķara şu*"ya; 7. beyitte emir kipi "(o) *ola*" aynı beyitteki "*ārızuñ yādıyla nem-nāk olsa müjgānum*" yan cümlecğine; 9. beyitte emir kipleri "(*sen*) *it*", "(*sen*) *gez*" ve "(*sen*) *ara*" aynı beyitteki "*gōñül*"e; 10. beyitte bildirme eki almış "(*ben*) *lebüñ müştākıyam*", "(o) *kevşer t̄alibi(dir)*" ve geniş zaman çekimli "(o) *gelür*" yüklemleri, sırasıyla, aynı beyitteki "*men*" zamirine, "*zühhād*" kelimesine ve "*mey içmek*" yan cümlecğine; 12. beyitte "(o) *gerek(dir)*" eksiltili yüklemi ve geniş zamanın olumsuzu "(*ben*) *koyman*"¹ sırasıyla, aynı beyitteki "*şu yolın ol küydan toprağ olup dutsam*" öznesine ve 10. beyitteki "*men*" zamirine; 13. beyitte "(*ben*) *ölsem*" zarf fiili, 10. beyitteki "*men*" zamirine; 14. beyitte geniş zaman çekimli "(o) *ķılır*" aynı beyitteki "*serv*"e; 18. beyitte belirsiz geçmiş zaman çekimli "*eylemiş*" ve 19. beyitte belirsiz geçmiş zaman çekimli yardımcı fiil "*imiş*", 16. beyitteki "*Ahmed-i Muhtār*"a; 20. beyitte "(o) *itse*" zarf fiili aynı beyitteki "*kim*"e; 21. beyitte iki ayrı "(o) *içse*" zarf fiili ve geniş zaman çekimli "(o) *olur*", sırasıyla, aynı beyitteki "(onun) *dōsti*", "(onun) *haşmi*" ve "*zehr-i mār*" ibarelerine; 26. beyitte "(*senin*) *müştākunam*" yüklemi 10. beyitteki "*men*" zamirine ve "*yanup*" zarf fiili ile geniş zaman çekimli "*diler*" fiili de aynı beyitteki "*leb-teşnele*"e; 27. beyitte belirsiz geçmiş zaman çekimli "*yetürmiş*" aynı beyitteki "*şeb-nem-i feyzüñ*"e; 28. beyitte geniş zaman çekimli "*iner*" aynı beyitteki

¹ *Su Kasidesi*'nde geçen ve teklik birinci şahıs olumsuz emir/dilek kipi olan "koyman"ın mahiyeti hakkında bir belirsizlik vardır. Söz gelimi Özkan Öztekten bu fiili, muhtemelen nüshalardaki bir imla hatası sayarak, "(siz) koymañ" şeklinde çokluk ikinci şahıs olumsuz emir/dilek kipi saymıştır. Bkz. (2007: 504) Hakikaten de "-mAn" şeklindeki bir olumsuz emir/dilek eki pek bilindik değildir. Ancak kendisi de Azeri Türkçesiyle yazan Hatâî mahlaslı Şah İsmail'in divanında da böyle bir kullanıma rastlanmıştır. Bkz. (Kanar 2017: 48) Dolayısıyla, üstünkörü bir çıkarımla, böyle bir kullanımın o sahadaki Türkçe'ye mahsus ve doğru olduğu söylenebilir.

"zülāl-i feyz"e; 29. beyitte belirsiz geçmiş zaman çekimli "şalmış" aynı beyitteki "bīm-i dūzah" a; 29. beyitte emir kipi "sepe" aynı beyitteki "(senin) ebr-i ihsānuñ" a; 32. (makta' beyti) beyitte "(benim) umduğum" sıfat fiili ve "(ben) olmayam" dilek kipi, 10. beyitteki "men" zamirine ve "(o) vire" emir kipi aynı beyitteki "çeşme-i vaşluñ" a şahıs ekleriyle art gönderimde bulunmaktadır.

2.1.3. Anlamsal Gönderim

Anlamsal gönderim metin içi tutarlılığı sağlayan en mühim unsurlardan birisidir ve elbette şiirleri mükemmelliğe yakın bir şekilde sahip Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nde de bütünlük emaresi olan bu gönderimlerden bolca vardır. 2. beytin ikinci dizesindeki "yā muhîṭ olmuş gözümden günbed-i devvāra şu" cümlesi, matla' beytinin ilk dizesindeki "şaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlara şu" cümlesine gözden akan yaşın gökyüzünü kaplayacak kadar çok olduğunun vurgulanması açısından; 8. beyitte yer alan "ğamm günü itme dil-i bīmārdan tīguñ dirīğ" ve "hāyrdur virmek karañu gicede bīmāra su" cümleleri, sırasıyla, 3. beyitte yer alan "zevk-i tīguñdan 'āceb yoḥ olsa göñlüm çāk çāk" ve "kim mūrūr ilen birağur rahneler dīvāra şu" cümlelerine, sevgilinin bakışından, bu bakışın suya ve kılıca benzerliğinden, dahası âşığın buna muhtaç olmasından bahsedilmesi bakımından; 7. beyitte yer alan iki cümle, 5. beytin ikinci dizesindeki tek cümleye, "gül" ile sevgilinin "yüz"ünün bağdaştırılması açısından; 9. beyitte yer alan beş cümleden "iste peykānın göñlü" ve "şusuzam, [...] menüm'çün ara şu" cümleleri, sırasıyla, 4. beytin birinci ve ikinci dizesinde yer alan iki cümleye, sevgilinin bakışından, bu bakışın ok temrenine ve suya benzerliğinden, âşığın da bunlara muhtaç olmasından bahsedilmesi bakımından; 12. beyitte kendisine rakip addettiği suyun sevgilinin bulunduğu mekâna olan yolculuğunu engelleme hususunda şairin arzusunu ihtiva eden üç cümle, 11. beyitte, bu biteviye devam eden yolculuğun anlatıldığı cümleye; 13. beyitte şairin ölmesi durumunda mezar toprağından testi yapılmasını istediği iki cümle, onun suyun yolculuğuna mani olmak uğrunda toprak olmayı yani mezara girmeyi bile göze alacağını vurguladığı ve 12. beytin ilk dizesinde mevcut olan cümleye; 14. beyitte servinin âşıklarına yüz vermemesini ve onlardan biri olan suyu yalvartmasını, süründürmesini anlatan cümle, 11. beytin ikinci dizesinde, suyun serviye âşık olduğunu ifade eden cümleye; sevgilinin bir gül olarak temsil edildiği 15. beyitteki cümleler, yine sevgilinin tasvirinde gül motifinin kullanıldığı 5. ve 7. beyitlerdeki cümlelere; 17. 18. 19. ve 20. beyitlerde Hz. Peygamberin suyla alakalı meydana getirdiği mucizelerinden bahseden ve "sepüpdür mu'cizātı...", "mu'cizinden eylemiş izhār...", "mu'cizi bir baḥr-i bī-pāyān imiş" gibi ibareler ihtiva eden cümleler birbirine; 22. beyitte suyun Hz. Peygamberin yanağına el sunup abdest alırken kendisinden dökülen her bir damladan rahmet denizlerinin dalgalandığını anlatan cümle, 16. beyitte suyun "ṭarīk-i Aḥmed-i Muḥtār" a tabi olarak yaratılışının temizliğini cümle âleme aşikar hâle getirdiğinin anlatıldığı iki cümleye; suyun Hz. Peygamberin kabrine doğru kararlı bir yolculuk içerisinde olduğunun anlatıldığı 23. ve 24. beyitlerdeki cümleler, 11. beyitte suyun sevgilinin meskenine doğru seyahatinin tasvir edildiği cümleye ve ayrıca bu üç beyitte yer alan cümleler birbirlerine; 25. beyitte içki içtikten sonra meydana gelen baş ağrısından kurtulmak isteyen sarhoşun su içtiğinin anlatıldığı cümle, 10. beyitte sarhoşluğundan şikayeti olmayan kişiye mey içmenin hoş geldiğini ifade eden cümleye; 17., 19., 27. ve 29. beyitlerde "deryā-yı dürr-i iştifā", "sepüpdür mu'cizātı âteş-i eşrāra şu", "mu'cizi bir baḥr-i bī-pāyān imiş", "senseñ ol baḥr-i

kerāmet”, “*şeb-nem-i feyzüñ yetürmiş...*”, “*ebr-i ihsānuñ sepe ol nāra şu*” gibi ifadelerle Hz. Peygamberi ve mucizelerini engin bir umman ve ateşleri, kötülükleri söndüren, bereket getiren su olarak tasvir eden cümleler birbirlerine; 30. beyitte Hz. Peygamberi övmenin bereketiyle şairin sözlerinin de mücevhere döndüğünü belirten cümle, 25. beyitte hata etmişlerin Hz. Peygamberi öven sözlerin zikrini derman bildiklerini ifade eden cümleye; 31. beyitte şairin mahşer günü gözyaşı döktüğünü tasvir eden cümle, 1. (matla’ beyti) beyitte onun dünyada aşk ateşiyle gözyaşı dökmelerini anlatan cümleye; son olarak 32. beyitte, o zor hesap gününde, Hz. Peygamberin suya benzeyen şefaatinin istendiği cümle, 8. beyitte şairin sevgiliden gam gününde bakışını ondan esirgememesini rica ettiği ve karanlık gecede hastaya su vermenin sevap olduğunu söylediği cümlelere anlamsal gönderimde bulunmaktadır.

2.2. Eksilti

	Özne Eksikliği	Nesne Eksikliği	Yüklem Eksikliği	Tamlayan Eksikliği	Dolaylı Tümleç Eksikliği	Bildirme Eki Eksikliği
1						
2		âb-gündür günbed-i devvâr rengi (bunu) bilmezem				
3						
4	(yarası olan kimse) ihtiyâş ilen içer					
5	(bağban) zahmet çekmesün, virse (bağban) miñ gül-zâra şu					
6				(senin) haţtuña, (onun) gözlerine		
7				nem-nâk olsa (benim) müjgânum		
8				(senin) tîguñ		
9	(ben) susuzam, (sen) bir gez bu şahrâda			(onun) peykânın, (benim) şevküm, (onun) hecrinde		
10		hüş-yâra şu (hoş gelir)	hüş-yâra şu (hoş gelir)			zühhâd kevşer tâlîbi(dir)
11	(su, onun) ravza-i küyına her dem durmayup eyler güzâr			(su, onun) ravza-i küyına her dem durmayup eyler güzâr		
12	(su) rakîbümdür, (ben) ol küya (suyu) koyman	(ben) ol küya (suyu) koyman			(oraya) vara şu	gerek(tir)
13	(onun) dest-bûsı arzûsıyla ger (ben) ölsem döstlar, (siz) küze eyleñ (benim) toprağum, (siz) sunuñ anuñla yâra su			(onun) dest-bûsı arzûsıyla ger (ben) ölsem döstlar, (siz) küze eyleñ (benim) toprağum		
14				(onun) dâmenin duta, (onun) ayağuna düşe	(ona) yalvara şu	
15	(gül) içmek ister bülbülün kanın, (su) gül budâğınuñ mizâcına gire	(bülbülü) kırtara şu				
16	(su) tıynet-i pâkini rüşen kılmış ehl-i ‘âleme					
17	(o) seyyid-i nev’-i beşer(dir), (o) deryâ-yı dürr-i iştifâ(dir)					(o) seyyid-i nev’-i beşer(dir), (o) deryâ-yı dürr-i iştifâ(dir)
18				(kendi) mu’cizinden		

	Özne Eksikliği	Nesne Eksikliği	Yüklem Eksikliği	Tamlayan Eksikliği	Dolaylı Tümleç Eksikliği	Bildirme Eki Eksikliği
19				(onun) mu'cizi bir baħr-i bī-pāyān imiş		
20	(o kimse) barmağın dişler kim itse istima' (onun) barmağından virdüğü şiddet günü Enşār'a şu			(o kimse) barmağın dişler kim itse istima' (onun) barmağından virdüğü şiddet günü Enşār'a şu		
21				(onun) dösti, (onun) haşmı		
22						
23	(ben) hāk-i pāyına yetem					
24	(su) zerre zerre hāk-i der-gāhına ister şalınur					
25				(onun) zıkr-i na'tin virdini		eyle(dir) kim def'-i humār için içer mey-hvāre şu
26	(ben, senin) müştākuñam			(ben, senin) müştākuñam		eyle(dir) kim leb-teşneler yanup diler hem-vāre şu
27				(senin) şeb-nem-i feyzüñ		
28				hācet olsa (senin) merkadüñ tecdīd iden mi'māra şu		
29				var(dır benim) ümidüm, (senin) ebr-i ihsānuñ sepe ol nāra şu		var(dır benim) ümidüm
30				(senin) yümn-i na'tüñden		
31	(ben) hvāb-ı gafletden olan bīdār, (ben) eşk-i hāsretten tókende dīde-i bīdāra şu"					
32	(benim) umduğum oldur ki rüz-ı haşr (ben) maħrüm olmayam			(benim) umduğum oldur ki rüz-ı haşr (ben) maħrüm olmayam, (senin) çeşme-i vaşluñ vire men teşne-i dīdāra şu		

Tablo 5. Eksiltiler

Eksilti, oluşturulan bir cümledeki bazı öğelerin anlam kaybına yol açmamak yahut anlaşılma bir zorluk meydana getirmemek şartıyla kullanılmayabildiği (Gürgün 2016: 1855) ve eksik ögenin yahut öğelerin metin çözücü tarafından çıkarım yoluyla tamamlanmasının beklendiği (Torusdağ ve Aydın 2020: 131) durumları kapsamaktadır. Metinlerin en az kelime kullanımıyla en verimli şekilde oluşturulmasına hizmet eden bu metot vasıtasıyla ki daha keskin ve ikna edici bir anlatım oluşturulabilmekte (Torusdağ ve Aydın 2020: 131) ve bazı öğelerin eksilti yoluyla cümleler arasında ortaklaşa kullanıldığı durumlarda da metin içi bağlaşıklığı kuvvetlendiren bir vazife üstlenmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 132). *Su Kasides*'nde eksilteli anlatımın mevcut olduğu yerler yukarıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

2.3. Değiştirim

Değiştirim, metinde daha önce yer almış ya da sonra yer alacak herhangi bir unsur yerine başka bir tanesinin kullanıldığı ve kelimeler, kelime grupları gibi dil unsurları arasında mevcut olan bir sözcüksel/dilbilgisel bağ mahiyetinde olması yönüyle metnin anlam katmanlarındaki bir ilişki olan gönderimden farklılaşan bir bağlaşıklık aracıdır (Torusdağ ve Aydın 2020: 138). *Su Kasidesi*'nde toplam üç yerde değiştirime misal bulunmaktadır. Bunlardan ilk ikisinde eksiltili “*eyle(dir)*” (öyledir) ifadesi, kendisinden sonra “*kim*” bağlacını da almış ve bu bağlacın akabinde gelen, sırasıyla, 25. beyitte “*def-i humār için içer mey-ḥvāre şu*” ve 26. beyitte “*leb-teşneler yanup diler hem-vāre şu*” cümleleriyle değiştirim ilişkisi içerisine girmiştir. Üçüncü misal olan “*oldur*” (odur) ifadesi de yine kendisinden sonra “*ki*” bağlacını almış ve bu bağlaçtan sonra gelen “*rüz-ı ḥaşr mahrūm olmayam*” cümlesiyle değiştirim münasebeti kurmuştur.

2.4. Bağıntı Ögeleri

Bağıntı ögeleri, tek başlarına manasız olan, ait oldukları metnin aynı işlevde ya da anlamca birbiriyle alakalı olan kelimelerini, kelime gruplarını ve cümlelerini bağlayarak bunlar arasında şekli ve manayla alakadar bağlantılar kuran ve böylece konu ve anlam bütünlüğü sağlayan unsurlardır (Torusdağ ve Aydın 2020: 146). Bunlar metin içerisindeki muhtelif unsurlar arasında kurulan münasebetlerde “eklem yerlerini” işaret ederek bu ilişkilerin belirginleşmesinde ve anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Gürgün 2016: 1858). Daha ziyade bağlaçlardan müteşekkildirler ve “ekleyici”, “çeliştirici”, “nedenleyici” ve “zaman belirteci” olmak üzere dört kategoriye ayrılmaktadırlar (Torusdağ ve Aydın 2020: 147). *Su Kasidesi*'nde de, 2. beyitteki *yā* (veya); 12. beyitteki “*dahī*” (dahi); 13., 21. ve 24. beyitlerdeki “*ge*” (eğer); 27. beyitteki “*ü*” (ve); 1., 3., 17., 19., 25., 26. ve 27. beyitlerdeki “*kim*” (ki, nitekim), 10. beyitteki “*nite kim*” (nitekim) ve 32. beyitteki “*ki*” bağlaçları ekleyici; 14. ve 15. beyitlerdeki “*meger*” (meğerki) bağlaçları çeliştirici ve 18., 22. ve 25. beyitlerdeki “*içün*” (için) bağlaçları da nedenleyici işlevdeki birer bağıntı ögesidir.

2.5. Zaman Uyumu ve Görünüş

Bir metin az veya çok gerçeklik üzerine inşa edilmeli ve belli bir döneme, zamana, mevsime yahut saate oturtulmalıdır. Nitekim metni meydana getiren kişi de anlattıklarını bu asgari gerçeklik düzlemine dayandırabilmek için zaman bağlantılarını kullanır (Torusdağ ve Aydın 2020: 152). Bu bağlantılar metnin bağlaşıklığını sağlayan en mühim unsurlardandır ve “zaman”, “görünüş” ve “kiplik” olarak üçe ayrılırlar.

2.5.1. Zaman

Herhangi bir metindeki hadiselerin sürekliliği, zamanı ifade eden birimlerin ve yüklemdeki zaman belirten unsurların uyumlu bir şekilde bir araya gelmesiyle sağlanırken cümleler ve bunlardaki önermeler arasındaki öncelik sonralık ilişkisi ise bunların birbirinden farklı zamanlar ihtiva etmesi suretiyle kurulmaktadır (Torusdağ ve Aydın 2020: 154). Zaman kavramı kabaca iki kategoriye ayrılmaktadır: Dilimlenmiş ve dilimlenmemiş zaman. Merkez içinde bulunan an addedildiğinde geniş zaman dilimlenmemiş olanı; geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanlar da dilimlenmiş zamanı temsil edecektir (Torusdağ ve Aydın 2020: 154).

a) Dilimlenmemiş Zaman Kullanımları: 1. beyitteki “*kılmaz*”; 2. beyitteki “*āb-gündür, bilmezem*”; 3. beyitteki “*yoğ(dur), bırağur*”; 4. beyitteki “*söyler, içer*”; 5. beyitteki “*açılmaz*”; 6. beyitteki “*oğşadabilmez*”; 7. beyitteki “*olmaz*”; 8. beyitteki “*hayrdur*”; 9. beyitteki “*şusuzam*”; 10. beyitteki “*müştakıyam, t̄alibi(dir), gelür*”; 11. beyitteki “*eyler*”; 12. beyitteki “*gerek(dür), rak̄ībümdür*”; 14. beyitteki “*kılır*”; 15. beyitteki “*ister*”; 20. beyitteki “*dişler*”; 21. beyitteki “*olur, döner*”; 23. beyitteki “*gezer*”; 24. beyitteki “*ister, dönmez*”; 25. beyitteki “*bilür, içer*”; 26. beyitteki “*müştaķuñam, diler*”; 27. beyitteki “*senseñ*”; 28. beyitteki “*iner*”; 29. beyitteki “*var(dır)*” ve 32. beyitteki “*oldur*” yüklemeleri “dilimlenmemiş zamana” örneklik teşkil etmektedir.

b) Dilimlenmiş Zaman Kullanımları: 2., 11. ve 30. beyitlerdeki “*olmuş*”, 16. beyitteki “*kılmış*”, 17. beyitteki “*sepüpdür*”, 18. ve 22. beyitlerdeki “*eylemiş*”, 19. beyitteki “*imiş*”, “*yetmiş*”, 27. beyitteki “*yetürmiş*” ve 29. beyitteki “*şalmış*” yüklemeleri “dilimlenmiş zamana” örneklik teşkil etmektedir.

2.5.2. Görünüş

Zamana göre daha farklı bir fonksiyona sahip olan görünüş, hadiselerin belli bir süreye ne şekilde yayıldığını ifade etmektedir (Torusdağ ve Aydın 2020: 155). Bu kavrama göre yüklemeler, “olayların sürekliliğini, genel geçerliğini ya da sık sık yinelenildiğini gösteriyorsa ‘bitmezlik’, olayların bir kez gerçekleşip bittiğini ve peşinden başka olayların geldiğini gösteriyorsa ‘biterlik’ ifade et[mektedirler]” (Torusdağ ve Aydın 2020: 155). Türkçede ekseriya bildirme eki olan “-DI” (Gürgün 2016: 1861) ve geniş zaman eki olan “-Ir” bitmezlik; geçmiş zaman ekleri olan “-DI” ve “-mİş” biterlik gösterirken “-yor” eki ise fiile bazen biterlik bazen de bitmezlik işlevi kazandırmaktadır (Torusdağ ve Aydın 2020: 155).

a) “Bitmezlik” Özelliği Gösterenler: 1. beyitteki “*kılmaz*”; 2. beyitteki “*āb-gündür, bilmezem*”; 3. beyitteki “*yoğ(dur), bırağur*”; 4. beyitteki “*söyler, içer*”; 5. beyitteki “*açılmaz*”; 6. beyitteki “*oğşadabilmez*”; 7. beyitteki “*olmaz*”; 8. beyitteki “*hayrdur*”; 9. beyitteki “*şusuzam*”; 10. beyitteki “*müştakıyam, t̄alibi(dir), gelür*”; 11. beyitteki “*eyler*”; 12. beyitteki “*gerek(dür), rak̄ībümdür*”; 14. beyitteki “*kılır*”; 15. beyitteki “*ister*”; 17. beyitteki “*sepüpdür*”; 20. beyitteki “*dişler*”; 21. beyitteki “*olur, döner*”; 23. beyitteki “*gezer*”; 24. beyitteki “*ister, dönmez*”; 25. beyitteki “*bilür, içer*”; 26. beyitteki “*müştaķuñam, diler*”; 27. beyitteki “*senseñ*”; 28. beyitteki “*iner*”; 29. beyitteki “*var(dır)*” ve 32. beyitteki “*oldur*” yüklemeleri “bitmezlik” hususiyeti taşımaktadır.

b) “Biterlik” Özelliği Gösterenler: 2., 11. ve 30. beyitlerdeki “*olmuş*”, 16. beyitteki “*kılmış*”, 18. ve 22. beyitlerdeki “*eylemiş*”, 19. beyitteki “*imiş*”, “*yetmiş*”, 27. beyitteki “*yetürmiş*” ve 29. beyitteki “*şalmış*” yüklemeleri “biterlik” hususiyeti taşımaktadır.

2.5.3. Kiplik

² Bu fiilde kullanılan “-(y)Up dUr-” yapısı tarihi Türk lehçelerinin çoğunda “-mİş” yahut “-dI”li geçmiş zamanı tasvir ediyor olmakla birlikte Eski Anadolu ve Harezmi Türkçelerinde buna ek olarak geçmişte olmuş ancak etkileri yahut bizzat kendisi hâlen devam ediyor olan (olup dur-) hadiselerin tasvirinde kullanılmaktadır. Bu bakımdan “sepüpdür” fiilinin “serpmiş” anlamını taşıdığı ancak bir yandan da etkisinin yahut bizzat fiilin kendisinin hâlâdevam etmekte olduğu söylenebilir. Bu sebeptendir ki “bitmezlik” gösteren fiiller arasına ilave edilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. (Savran 2008: 167)

Kiplik kategorisine “[a]nlaticının bir olay karşısında dilek, istek, niyet gibi tavrını belli eden” yüklemeler girmektedir (Gürgün 2016: 1860). Bu manada 1. beyitteki “*şaçma*”; 5. beyitteki “*virşün, çekmesün*”; 7. beyitteki “*ola*”; 8. beyitteki “*itme*”; 9. beyitteki “*iste, sâkin it, gez, ara*”; 12. beyitteki “*koyman*”; 13. beyitteki “*eyleñ, şunuñ*”; 14. beyitteki “*duta, düşe, yalvara*”; 15. beyitteki “*gire, kırtara*”; 23. beyitteki “*yetem*”; 29. beyitteki “*sepe*” ve 32. beyitteki “*olmayam, vire*” yüklemeleri “kiplik” hususiyeti taşımaktadır.

2.6. Örtük Anlatım

Örtük anlatım, metnin yüzey yapısında yer alan kelime ya da kelime gruplarının ihtiva ettiği açık anlam üzerinden derin yapıdaki örtülü anlamın sezdirmeler vasıtasıyla iletilmesi ve çıkarımlarla sezdirilmesi neticesinde meydana gelmektedir (Onan ve Tiryaki 2012: 224). Sezdirim yahut ön varsayımlardan hareket edilerek erişilebilen çıkarımların yapılabilmesi için üretici ile alıcının aynı dilsel tavırlara, bağlama yönelik benzer tutumlara ve de eşit ya da eşite yakın bir bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir (Onan ve Tiryaki 2012: 237). Sezdirim, anlatının selameti için her şeyi yüzey yapıda açık olarak belirtmeyen üreticinin metne, kendi dil kabiliyetinin derecesine bağlı olarak, yerleştirdiği ve anlam üzerinde yoğunlaşmayı gerektiren mantıkî akıl yürütmelerle yani çıkarımlarla ulaşılabilecek dolaylı bilgileri belirtir (Onan ve Tiryaki 2012: 236). Sezdirime bağlı çıkarımlar bağlamsal iken ön varsayım yoluyla yapılanlar ise daha çok dile ve dil unsurlarına bağlıdır (Onan ve Tiryaki 2012: 237). Ön varsayım, metnin yüzey yapısında açık olarak dile getirilmeyen, üretici tarafından sunulan mesajın dışında kalan, okuyucunun önceden bildiği farz edilen ve mevcudiyeti tartışma götürmeyecek biçimde, peşin olarak kabul edilen durum ya da durumlara ilişkin derin yapıdaki arka plan bilgisini tasvir etmektedir (Aktaş ve Şentürk 2016: 5). Ön varsayımın bilgisine herhangi bir ifadede yer alan dilsel ipuçlarından hareketle ulaşılabilmektedir (Korkut 2012: 146) ancak kimi durumlarda da bu tarz veriler yeterli bilgiyi sunmamakta ve üreticinin açıkça söylemediği ancak sözleriyle sezdirildiği anlamlara ulaşmada alıcının bağlamı da dikkate alarak çıkarım yapması gerekmektedir (Korkut 2012: 147). Bu başlık altında da *Su Kasidesi*'ndeki örtük anlatımın tespiti esnasında daha ziyade ön varsayımlardan hareket edilmiş ancak nadiren de olsa sezdirimler dikkate alınmıştır.

Su Kasidesi'ndeki örtük anlatıma dair verilerin hangi beyitlerde mevcut olduğunun ve buralarda nasıl yer aldıklarının sıralı izahı şu şekildedir: 1. beyitte emir kipi “*şaçma*” ve geniş zamanın olumsuzu “*kılmaz*” ile gözün gönüldeki ateşi söndürmeyi denediği ancak geçmişte başaramadığı gibi gelecekte de asla başaramayacağı; yine bu beyitteki “*şu*” kelimesinin tekil olmasına rağmen “*odlar*” kelimesinin çoğul olmasından ve 2. beyitteki “*yâ muhîf olmuş gözümden günbed-i devvâra şu*” cümlesinden hareketle gönlün pek çok yerinden tek bir ateşle değil ateşlerle tutuştuğu ve gözden akan yaşın gökyüzünü dolduracak kadar çok olmasına rağmen yangının bu sudan da hacimli olduğu, dolayısıyla söndürülemediği örtük olarak ifade edilmektedir. 3. beyitte “*zevķ-i tîġuñ*” tamlaması, “*aceb yoķ olsa*” yan cümlecği ve “*mürür ilen biraġur raġneler dîvâra şu*” cümlesi vasıtasıyla âşığın gönlünün bir duvar kadar sağlam ve sevgilinin gönle saplanan bakışlarının da zevkli ve de su gibi yumuşak olduğu ancak devamlı olması hâlinde, âşığın bir duvar kadar sağlam olan gönlünü parçalayacağı lakin daha bunun meydana gelmediği anlatılmaktadır. 5. beyitte “*zahmet çekmesün*” ve “*bir gül açılmaz yüzüñ tek*” cümleleriyle bahçivanın sevgilinin yüzüne benzeyen bir gül yetiştirmek için daha önce uğraştığı ancak başaramadığı ve asla da başaramayacağı

ifade edilmektedir. 6. beyitte “*oḥşadabilmez*” ve “*inse*” fiil ve fiilimsisinden hattatın yazısını sevgilinin yüzündeki tüylere benzetemediği, asla da benzetemeyeceği, zaten bu maksat uğrunda çok da çalışmadığı ve gayret göstermediği zira böyle bir çalışmanın ve gayretin göstergesi olan körlüğe maruz kalmadığı anlaşılmaktadır. 7. beyitte “*olsa*” fiili ve “*gül temennâsıyla virmek ḥāra şū*” yan cümlecisi ise çok da menfi bir şey olmadığı vurgulanan kaşların nemlenmesi hadisesinin daha vuku bulmadığını ifade etmektedir. 9 beyitte “*hecrinde şevküm sâkin it*” cümlesinden şairin “şevk”inin ancak sevgiliyle olan beraberlik esnasında sakinleştiği ancak aynı zamanda mahbubun bakışının da kavuşma anındaki sakinleştirici tesire sahip olduğu, diğer yandan ikinci dizedeki “*bir gez/kez (برگز)*” ve “*şusuzam*” ibarelerinden gönlün daha önce bu sahrada gezmediği, dahası şairin onu bu arayış için hâlâikna etmeye çalıştığı ve susuzluğunun da an itibariyle devam ettiği çıkarımı yapılabilmektedir. 11. beyitte “*her dem durmayup*” ve “*gâlibâ*” zarf tümleçlerinden suyun her ne kadar serviye doğru inanılmaz kararlı bir yolculuğa çıkmış olduğu anlaşılrsa da geçmişte ve hâlen bu seyahatin esas sebebinin aşk olup olmadığı, aşk ise bu hissin kime dönük olduğu noktasında şairin kesin bir kanıya varamadığı gözlemlenmektedir. 12. beyitteki cümlenin “*dutmam*” isim fiili yerine daha ziyade şart bildiren “*dutsam*” zarf fiiliyle kurulmuş olması ise şairin yapması gerekenler hususunda az çok tereddüt içerisinde olduğunu göstermektedir. 13. beyitteki “*ger ölse*”, “*döstlar*” ve “*şunuñ*” ibarelerinden şairin daha ölmediği, kendisi sevgiliye ulaşmasa da ona ulaşabilen kimselerin olduğu ve şairle az çok samimi olan bu kimselerin maşuka hizmet ettikleri anlaşılmaktadır. Son olarak 28. beyitteki “*olsa*” zarf fiilinden Hz. Peygamberin makberinin yani insanlığa ulaştırdığı dinin daha tahrip olmadığı, dolayısıyla tadil edecek mimara da henüz ihtiyaç olmadığı ancak böyle bir ihtimalin daima mevcut olduğu ve söz konusu tahribatin gerçekleşmesi durumunda o zatın güneşinden gelen feyzin her daim bu mimara can suyu ulaştıracağı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Metinler, kendilerini meydana getiren cümlelerden örülmüş, her bir parçası bir diğerine cevap veren, bütünlüklü yapılardır. Metindilbilim de bu bütünlüklü ve karmaşık yapıların evvela metin olup olmadığını tetkik eden, akabinde de bunları bizzat kendilerinden yola çıkarak çözümlenmeyi ve anlamayı maksat edinen bir bilim dalıdır ve bunu da aralarından en temel ikisi “bağlaşıklık” ve “bağdaşıklık” olan pek çok ölçüt vasıtasıyla gerçekleştirir. Bu çalışmada da Fuzûlî’nin şekil ve mana açısından bütünlüklü bir eseri olan *Su Kasidesi*, bu ölçütler arasında olan bağlaşıklık çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılan tetkik neticesinde de pek çok sonuca ulaşılmıştır. Öncelikle denebilir ki metindeki her bir sözcüksel ve dilbilgisel unsurun birbiriyle uyum içerisinde olduğu ve birbirine cevap verdiği görülmektedir. Metinde tekrarlar, eksilteler, farklı öğelerin odak noktası yapıldığı devrik ve birbiriyle paralel yapıdaki cümleler, ustalıkla kullanılarak şiir, ahenk bakımından olduğu kadar mana açısından da zenginleştirilmiş ve metnin büyük ölçekli yapısı inşa edilmiştir. Diğer yandan bu yapının inşası esnasında ötekilere nispeten daha mühim vazifeler gören bazı unsurları da zikretmek lazımdır. Bunlardan ilki “gönderim” başlığı altında incelenen “ön gönderim”lerdir. *Su Kasidesi*’nde belirsizlik ve muğlaklık meydana getirerek anlatıcının kafasının karışıklığını ve hariçte meydana gelen hadiseleri ilk başta tam anlayamaması hâlini vurgulayan “ön gönderimler”, ek olarak dünyevi sevgiliye kim

olduğu zikredilmeden seslenilmesini de sağlayarak anlatıcının ona uzak olduğunun ifadesini pekiştirmişlerdir. Diğer yandan bu metin, şairin bütün insanlığın da içinde olduğuna ve olması gerektiğine kani olduğu “ruhi tekâmülü” de anlatmaktadır ve ona göre bunun tek yolu da Hz. Peygambere tâbiyettir. İnsanlık, onun getirdiği dinle bu dünyada huzura erdiği gibi öteki dünyada da kurtuluşa ulaşacaktır. Bu ana fikir meydana getiren en önemli unsurlardan birisi ise kullanılan fiillerin zaman açısından görünüşleridir.

Şair, Hz. Peygamberi ve onun mucizelerini anlatırken belirsiz geçmiş zaman ile birlikte geçmişte olduğu hâlde etkisi yahut kendisi hâlâ devam etmekte olan fiilleri ifade eden “-İp DUR” yapısını kullanmış, suyun ve kendisinin yaptıklarını ise geniş ve şimdiki zamanla ifade etmiştir. Bu da Hz. Peygambere vahyin ve İslamiyet’in geçmişte geldiği ancak hâlihazırda da insanlara tesir etmeye devam ettiği ve metindeki ruhi seyahatin, her ne kadar anlatıcının başından geçmiş olsa da, esasında her zaman ve mekânda, her insanın başına sürekli gelen bir hadise olduğu şeklindeki manaları pekiştirmiştir. Diğer yandan şiirde “su”, “arayış/yolculuk”, “âşık (dünyevi yahut uhrevi sevgiliye meyleden âşık)”, “maşuk (dünyevi yahut uhrevi sevgili)” ve “acı/ıstırap” motifleri etrafında gerçekleşen eşdizimsel örüntüleme de bu manayı şekillendirmeye devam etmiş ve neticede de “Dünyevi olana meyletmekten doğan azabı ancak uhrevi olana yönelmek dindirir.” biçimindeki temel izlek meydana gelmiştir. Öte taraftan örtük anlatım yoluyla da hem ifade edilmek istenenler daha kuvvetli bir şekilde dile getirilebilmiş hem de oluşturulan çokanlamlılık yoluyla şiirdeki edebî kuvvet artırılmıştır. En nihayetinde denebilir ki *Su Kasidesi*, ihtiva ettiği her bir unsurun birbiriyle uyum içerisinde olduğu mükemmele yakın bir metindir ve bunun böyle olduğu “bağlaşıklık” ölçütü açısından bakıldığında da gayet iyi bir şekilde görülmüştür.

KAYNAKÇA

Açık, Nilgün. 2020. “Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* İle Abdülaziz Mecdî'nin *Su Kasidesi*'ndeki Karşılaştırması”. *Estad-Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* III(2): 487-516

Aktaş, Elif ve Leyla Şentürk. 2016. “Örtülü Anlam Unsurlarının Türkçe Dersi Öğretim Programı Ve Çalışma Kitaplarındaki Yeri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* V (1): 371-394

Çalışkan, Âdem. 1999. *Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Dilçin, Cem. 2010. *Fuzulî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Dilçin, Cem. 2000. “*Su Kasidesi*'nin Bir Beytindeki ‘Yaygın Yanlış’ Üzerine”. *Türkoloji Dergisi* XIII(1): 145-166

Gürgün, Hasan. 2016. “Metindibilimsel Yöntem ile Çözömlenen Sait Faik'in *Dülger Balığının Ölümü*'nde İnsanın Doğaya Tahakkümü ve Ötekileştirilmesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* V(4): 1841-1882

İsen, Mustafa. 2017. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Kanar, Mehmet. 2017. "Şah İsmail (Hatâî) Divanı Hakkında Manzum Çeviri Denemesi". *Doğu Esintileri* (6): 1-63
- Karahan, Abdülkadir. 1996. "Fuzûlî". ss. 240-246 içinde *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 13 İstanbul: TDV Yayınları.
- Korkut, Ece. 2012. "Bile: Kullanım Değerleri "Bile" Kullanımında Önvarsayımlar ve İmalî Anlamlar". *Turkish Studies* VII (4): 145-162
- Onan, Bilginer, Esra Nur Tiryaki. 2012. "Türkçede Örtülü Anlam Oluşturan Unsurlar ve Ana Dili Öğretimindeki İşlevleri". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* IX(19): 223-240
- Onursal, İrem. 2003. "Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık". ss. 121-133 içinde *Günümüz Dil Bilim Çalışmaları*, ed. Kiran A., Korkut E. ve Ağıldere S. Ankara: Multilingual Yayınları.
- Öztekten, Özkan. 2007. "Su Kasidesinin Dili Üzerine". ss. 491-526 içinde *Tunca Kortantamer İçin*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Savran, Hülya. 2008. "Türk Dilinde '+dır' Bildirme Eki ve '+dır' Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* IX(1): 163-188
- Seçkin, Pelin ve diğer. 2014. "Bağdaşıklık ve Tutarlılık Bakımından Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* III(1): 340-353
- Torusdağ, Gülşen, İlker Aydın. 2020. *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlenmeleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Üst, Sibel. 2014. "Dilbilimsel İnceleme Yöntemleri ve Klasik Türk Edebiyatı". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* II(7): 125-146